

MÖ II. BİNYIL ÇİVİ YAZILI KAYNAKLARINDA KARAHNA KENTİ KARAHNA CITY IN CUNEIFORM SOURCES OF THE SECOND MILLENNIUM BC

Hasan Ali ŞAHİN

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr., Erciyes University, Faculty of Letters, Department of History
hasahin@erciyes.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-7391-7598

Muhammed Yusuf AYNUR

Yüksek Lisans, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı
M.A., Erciyes University, Institute of Social Sciences, Department of History
mya997@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6039-1854

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
5/1, Mart – March 2023 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi - Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **28.07.2022**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **27.02.2023**
Yayın Tarihi – Publication Date : **29.03.2023**
Sayfalar-Pages : **19 – 42**

 : <https://doi.org/10.33469/oannes.1150006>

This article was checked by Viper or

Atıf – Citation: ŞAHİN, H.A. – AYNUR, M. Y., “MÖ II. Binyıl Çivi Yazılı Kaynaklarda Karahna Kenti”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5/1, Mart 2023, ss. 19 – 42.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi
International Journal of Ancient History
5/1, Mart – March 2023
19 – 42

Araştırma Makalesi / Research Article
Katkı Düzeyi: 1. Yazar: %50 – 2. Yazar: %50
Contribution Level: Author 1: %50 – Author 2: %50

MÖ II. BİNYIL ÇİVİ YAZILI KAYNAKLARINDA KARAHNA KENTİ KARAHNA CITY IN CUNEIFORM SOURCES OF THE SECOND MILLENNIUM BC

Prof. Dr. Hasan Ali ŞAHİN – Muhammed Yusuf AYNUR

Öz

Anadolu'nun tarihi belgelerde geçen ilk halkı Hattiler'dir ve Anadolu'ya isimlerini vermişlerdir. Zira Anadolu, MÖ III. bin yıldan itibaren Hatti ülkesi adıyla anılmıştır. İlk defa Akadca kaynaklarda geçen bu adlandırma, Geç Asur Devri'ne kadar devam etmiştir. Hitit kralları aynı şekilde Anadolu'yu *Hatti ülkesi*, kendilerini de *Hatti ülkesi kralı* olarak anmışlardır. Bu kavmin MÖ III. bin yılda, Anadolu'da yaşadıkları bilinmektedir. Alacahöyük, İkiztepe, Mahmatlar ve Horoztepe buluntularından, Hattilerin maden işlemeciliğinde ileri bir düzeye ulaştıkları anlaşılmaktadır. Hattilerin Koloni Devri'nde *Kaniş*'te yaşadıkları pek çok Hattice ismin Kültepe metinlerinde geçmesinden bilinmektedir. Onların özellikle, Kızılırmak kavisi içerisinde yaşamış oldukları anlaşılır. Hattitanrı adları teofor isimlerde geçmektedir. Anadolu coğrafyasında birden fazla kült merkezleri bulunduğu bilinmektedir. Hatti ülkesi içerisindeki Arinna veya Nerik gibi kült merkezleri ülke genelinde kutlanılan bayramlara ev sahipliği yaptığı gibi, Hitit krallarının da uğrak yeri olmuştur. Bundan başka bazı

Abstract

The first people of Anatolia mentioned in historical documents are the Hattians and they gave their name to Anatolia. Because Anatolia, BC. III. Millenial It has been called the land of Hatti for a thousand years. This naming, which was first mentioned in Akkadian sources, continued until the Late Assyrian Period. Hittite kings likewise referred to Anatolia as the land of Hatti and themselves as the king of the land of Hatti. This tribe lived in Anatolia in the III. Millenium BC. It is known that they lived in Anatolia for a thousand years. It is understood from the findings around Alacahöyük, İkiztepe, Mahmatlar and Horoztepe that the Hattians reached an advanced level in metalworking. It is known that the Hattians lived in Kaniş during the Colonial Period, from the mention of many Hattic names in Kültepe texts. It is understood that they especially lived within the arc of the Halys River. Hatti god names are mentioned in theophore names. It is known that there are more than one cult centers in the Anatolian geography. Based on the information conveyed by the cuneiform tablets from 2000 B.C, Karahna was an important city in which Assyrian Merchants used to

kentler önemli tanrıların kült merkezi haline gelmiştir. Bu kentlerden Karahna kenti ise çivi yazılı tabletlerin aktarmış olduğu bilgilerin ışığında, MÖ II. binde Asurlu tüccarların oturdukları önemli bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraki yıllarda, Hititlerin Hattilerin yaşamış olduğu bölgeyi merkez edinmeleri ile Karahna kenti de önemini koruyup bu dönem içerisinde tapınak kenti şeklinde, Anadolu coğrafyasında, Koruyucu Tanrı'nın önemli bir dini merkezini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kentin Anadolu coğrafyası içerisinde önemli bir kült merkezi olduğu açıktır, bundan başka Hitit imparatorluk dönemine ait bazı Hitit krallarının yıllıklarında ortaya çıkması ile Karahna kentinin siyasi olaylara şahit olduğu da bilinmektedir. Kentin genel yapısı ve konumu hakkında fazla veri olmamasına rağmen, Hatti kültürünün Karahna da etkin olmasından dolayı, belki de şehrin tarihi Hititler öncesindeki devre kadar uzanmaktaydı.

reside. In the following years, with the Hittites and Hattians taking their region as the center. The city of Karahna preserved its importance and formed an important religious center of the Protective God in the Anatolian geography in the form of a temple city during this period. Cult centers such as Arinna or Nerik in the Hatti country hosted the festivals celebrated throughout the country and were frequented by the Hittite kings belonging to the Hittite imperial period. Thus, it is understood that the city of Karahna may have been in the central administrative structure of the Hittite Kingdom since the old kingdom period.

Anahtar Kelimeler: Hattiler, Kült kentleri, Karahna kenti, festivaller.

Keywords: Hattians, Cult cities, Karahna city, festivals.

Extended Abstract

The fact that Karahna often appears on the votive lists of the holidays with Hattian and Upper Country cities such as Zippalanda, Tabigga, Hurama, Şuzkiya, Şalahşuwa, Şanahuitta and Hattuşaş is deemed as an important indicator to predict the geographic location of the city. In addition to the cult or religious features of the city of Karahna, in the annals of the King and in the documents of the Mound of Maşat, we see that the city took an active place in the Hittite political developments in the Upper Country and Northern Anatolia. The most remarkable event in this period is that the region where Karahna is located is the border with the country of Kaška and accordingly it was occupied by Kaška during the reigns of King Mursili II and Hattuşili III. Since Karahna city was an important cult center, it is likely that during the Kaška attacks, all cult activities in the city may have come to a stand still, with the possibility that the Temple monuments in the city were also destroyed and therefore the officials serving in the temple were also slaughtered. It is assumed that the City of Karahna, which also appears in the Masat mound letters, can be found in this region.

Although there is not much data about the general structure and location of the city, perhaps the history of the city dates back to the period before the Hittites, since the Hatti culture was active in Karahna. Although there is no definite information about the localization of Karahna in the documents of Kültepe, Boğazköy or Maşat Höyük, it gave important impressions about the geographical location of the city, since the city emerged with some regional names and city names. Apart from the place names appearing in the AGRIG lists, there are also place names such as Şamuha, Hapidduini Mouton, Şakkadunuwa Mouton, Mahhut, Akaliya, Hurama and Kummaşmaha, which are associated with Karahna and are thought to be nearby in the cult inventory of the city of Karahna or in the documents describing the festivals of the city. In line with all these sources, many scholars have different interpretations and proposals for the localization of Karahna, it is generally sought in the north and northeast of Central Anatolia, that is, in the regions where Çorum, Amasya or Tokat provinces are located. Garstrang and Gurney stated that Karahna could be between Çorum and Amasya. Muhibbe Darga said that Karahna should be investigated in the region stretching from the north of Hattušaš to Elbistan in the east rather than Çorum. Cornelius, on the other hand, presented a different view and stated that Karahna could be in a region close to the Euphrates river, mostly near Malatya, by defining the ancient Assyrian Kirini with the Greek Corne. Moreover, there are different interpretations that it may be in the northeast of the city of Hattušaš, in the north of Kaniš or in the northwest of Yıldızeli. Although there are different opinions similar to this, we see that researchers mostly focus on the Maşat Höyük Region and Sulusaray district in today's Tokat province. Einar von Schuler evaluated the relationship of the city of Karahna with the Kaşkas and states that Taggašta can be found in the north or east of the Turhal district of Tokat Province, and accordingly, he says that Karahna should be sought in the middle of the Çekerek river, in the south of the Turhal district. Ahmet Ünal, on the other hand, stated that in such a case, Karahna, which was frequently occupied by the Kaşkas, means that it is close to the capital Hattušaš, and states that Karahna should be sought more in the Yeşilirmak valley between Turhal and Tokat. Sedat Alp stated that Karahna may be in the north of Maşat Höyük, due to its relationship with Mount Hapidduini. Apart from the Maşat mound document, Karahna's name appears in the Kültepe texts and appears as a local commercial center frequented by Assyrian merchants. Based on the Kültepe texts, the researcher tried to analyze and evaluate the geographic location of the city by placing Karahna City on a commercial route. Accordingly, many researchers such as Bayramovic, Mouton and Forlanini equated the city of Karahna with the Sulusaray district, which is located in the south of today's Tokat. Since Sebastapolis/Heracleopolis, the Roman name of the district of Sulusaray, was named Karana according to Strabo's transmissions, researchers draw attention to the name similarity and think that it is appropriate to equate Karahna with Karana in the ancient period.

Giriş

Karahna kenti Hitit kaynaklarında URUKa-ra-ah-na-as, URUKa-ra-ah-na veya URUGa-ra-ah-na şeklinde geçmektedir.¹Karahna kelimesinde bulunan -na eki kelimeninHatti kökenli olduğunu işaret etmektedir. Bu sebeple Karahna kentinin Hatti memleketinde yer aldığı varsayılmaktadır.² Günümüzde kentin konumu tam olarak bilinmemesine rağmen, kentin lokalizasyonu hakkında çeşitli yorumlar bulunup, genellikle kentin Orta Karadeniz Bölümü'nde olduğu düşünülmektedir. Hitit kaynaklarında Karahna kenti ağırlıklı olarak dini içerikli metinlerde ortaya çıkmaktadır. Özellikle Karahna kentindeki tapınak yapısı ve genel kültü ile ilgili olan KUB 38.12 (CTH 527.53A) nolu “Karahna kentin kült envanteri” ve “Karahna festivali” olarak nitelendirilen KUB 25.32 nolu metinde, Karahna kentinin kendine özgü bir yerel külte sahip olduğu ve çeşitli bayramlara ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır.³Hitit öncesi dönemi kapsayanAnadolu'daki Koloniler Devrinde Asurlu tüccarlar ticari faaliyetler kapsamında birçok Anadolu şehirlerini ziyaret etmişlerdir. Anadolu ile alakalı en eski yazılı kaynaklarından olan Kültepe tabletlerinde, Asurlu tüccarlarKarahna kentinden “Ka-ra-ah-na” veya “Ki-ra-ah-na” şeklinde bahsetmektedir.⁴ BöyllelikleKoloniler Devrinde Karahna kentinin önemli bir şehir olduğu düşünülmektedir.

Anadolu coğrafyasında birden fazla kült merkezleri bulunduğu bilinmektedir. Hatti ülkesi içerisindeki Arinna veya Nerik gibi kült merkezleri ülke genelinde kutlanılan bayramlara ev sahipliği yaptığı gibi, Hitit krallarının da uğrak yeri olmuştur. Bazı kentler önemli tanrıların kült merkezi haline gelmiştir. Hitit metinlerinin aktarımlarına göre de Karahna kenti de önemli bir kült merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵Şehrin kültürünün köken olarak Hatti kökenli olduğu, kentin bayramları ve kültürel etkinliklerinden anlaşılmaktadır.Geç Hitit dönemine doğru ise Şehrin panteonuna Hurri kökenli tanrılar girerek kentin karma bir külte sahip olmasına neden olmuştur. Kentin baş tanrısı olan “Karahna kentinin Koruyucu Tanrısı” “DLAMMA Karahna” şehrinde hakim kült olup ön plana çıkmaktadır.⁶ Kentin kültürünün Hatti kökenli olduğuna dair bir doğum ritüeli belgesinde de rastlanmaktadır.Metinde bazı Hatti kökenli tanrılar ve onların kült merkezleri sayılmıştır, metinde Karahna'nın da adı geçmiştir.⁷

Asur Ticaret Kolonileri Devri Vesikalarında Karahna Kenti (MÖ 1975-1725)

MÖ İkinci binyıl başlarında Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar, Anadolu'nun farklı bölgelerinde ticaret kolonileri kurmuşlardır. Kısaca Koloniler Devri olarak da nitelendirilen bu devirde Asurlu tüccarlar Mezopotamya ve Anadolu arasında ticari faaliyetler yürüterek, Anadolu'ya ilk

¹ Del monte – Tischler, 1978: 177.

² Darga,1973: 3-19.

³ Darga, 1973: 3.

⁴ Kültepe tabletlerinde Karahna'nın adı Kt n./k 388, Kt n/k 211, Kt 92/k 3, Kt92/k 487 ve Kt 92/k 500 gibi belgelerde ortaya çıkmaktadır ayrıntılar için bkz. Erol, 2018: 126, 167; Veenhof, 2007; Günbattı, 1996; Barjamovic, 2011.

⁵ Ünal, 1999: 159.

⁶ Klinger, 1996: 192.

⁷ Klinger,1996:196.

defa çivi yazısını getirip kullananlar arasında yer almışlardır. Kolonilerin merkezi olarak kabul edilen Kaniş (Kültepe) kentinde de ortaya çıkan çivi yazılı tabletler neticesinde, Asurlu tüccarların varlıkları hakkında bilgi edinilmiştir. Tüccarlar ağırlıklı olarak Orta Anadolu ve güneydoğu şehirlerinde olmak üzere 40'a yakın "Kārum" ile "Wabartum" adında koloniler kurmuşlardır.⁸ Koloniler vasıtası ile ticaret yürüten Asurlu tüccarlar, ülkelerinde yoğun bir şekilde bulunan kalay madenini ve farklı değerli kumaşları Anadolu'ya ihraç etmişlerdir. Anadolu'da bakır madenlerinin yaygın ve ucuz olmasından ötürü bakır madenini ithal edip ülkelerine götürmüşlerdir.⁹

Tüccarlar ticari faaliyetleri kapsamında farklı bölgelerdeki Kārum veya Wabartum gibi kolonileri ziyaret etmişlerdir. Kolonilerin bulunduğu şehirler aynı zamanda yerel bir krallığın merkezi de olabilmektedir. Kārumlar bir nevi ticaret merkezi veya pazar yeri olarak büyük veya merkezi şehirlerdeki koloniler olup, başta merkezleri olan Kaniş Kültepe'de olmak üzere Hattušaš Wahšušana, Ulama, Wašana, Hurama, Hahhum, Zalpa, Puruštatum, Tawinia vb. şehirlerde de bulunmaktadır. Wabartumlar ise daha küçük ticari koloniler olup, bir nevi tüccarların konakladığı, kervansaray ya da ticari istasyon gibi bir yapıya sahip oldukları ve genellikle yakınında bulunan Kārumlara bağlı olduğu düşünülmektedir.¹⁰ Karahna kenti de, Koloniler Devrinde bir Wabartum merkezi olduğu Kültepe Metinlerinden anlaşılmıştır. RA 60 numaralı¹¹ belgede Kültepe Kaniş'deki Kārum'un, Karahna'daki Wabartum'a yazmış olduğu bir mektup olup, diğer parçaları eksik olmasından dolayı içeriği tam olarak bilinmemektedir. Belgede; "*a-na kà-ri-im Kà-ni-is-ki qi-bi-ma um-ma wa-bar-tum [s]a Kà-ra-ah-na-ma.....*", "*Kaniş Karumuna söyle. Karahna'nın wabartum'u böyle söylüyor.....*" şeklinde bir ifade geçmiştir.

Karahna kentinde bir Wabartum merkezinin bulunması, kentin Asurlu tüccarların uğrak yeri olduğu ve ticari faaliyetlerin yürütüldüğü açıktır. Bununla birlikte Karahna'da bulunan Wabartum'un hangi Kāruma bağlı olduğu bilinmemektedir. Kentin Koloniler Devrindeki varlığını Kültepe Metinleri içerisinde yer alan Asurlu tüccarların yazmış olduğu mektuplar sayesinde öğrenmekteyiz. Mektuplar kent hakkında birtakım bilgiler vermektedir. Kentin Şamuha veya Kuburnat gibifarklı şehirlerle beraber güzergâh sıralamasında yer almasından dolayı, Karahna'nın lokalizasyonuna dair önemli bilgiler vermektedir. Kültepe metinlerinde kentini sıkça geçmemesine rağmen, bu dönem içerisinde belirli bir ölçüde etkin olduğu düşünülmektedir.

Karahna ile ilgili olan bir belgede, "Ah-Şallim adlı kişinin mektubunda" Taminia/Tawinia Bölgesi'nin yerel kralının, Asurlu tüccarlar için Karahna'da sadakat yemini aldığını yazmıştır;

⁸ Günbatti, 2017: 31.

⁹ Goetze, 1957: 77-78, 72.

¹⁰ Günbatti, 2017: 31-42; Veenhof, 2010: 45.

¹¹ Garelli, 1966: 118.

Kt. n/k 388.¹²

“Su istara, Ususr sa ıstar, İdi kubi ve enil bani'ye söyle Ah-Şallim'den şöyle (söyle); Rubaum' Sikkatum'dan dönünce onun bölgesine yaklaştım ve Tamnia yönetici ile onun taminyalı oğluna erbum sundum (getirdim). O (kral) şöyle dedi; “senin için Karahna'da yemin etim gümüşün kayıp olmasın diye”. Bana mektubu gönderdikten sonraki ikinci gün, Karahna'da (yapılan) yeminin (bir kopyasını) getirecekler ve bana söyleneni tamı tamına yazacağım. Kārum tabletlerimi okuduktan sonra, Kārum'a git ve onların talimatlarını bana gönder, Senin gümüşlerini elimden geldiği kadarıyla kurtaracam, Beyefendi (kral) erbum için bekliyor, kraliçe benden bir adet beyaz elbise ile bir adet kutanum kumaşı sipariş etti, bana onları yollayın. Bana raporlarınızı sunun (anlatmak için) Karahna'daki gümüş için harcama yapıp yapmadığınıza dair. Burada beyfendiye erbum için söz verdim, Kārum ofisinden 5 mina kalay isteyip bana. göndermelisin. Luhanya'dan gelen iki rehber benimle beraber”

Belgede de anlaşılacağı gibi Asurlu tüccarlar Karahna kentinden gümüşlerini kurtarmaya çalışmışlardır. Tamnia/Tawinia Rubaum'u yani kentin kralı/beyi de Asurlu tüccarların sorununu gidermek için Karahna kentindeki yetkililerden bir nevi antlaşma niteliği taşıyan yemin aldığı/verdiği belirtmiştir. Gümüşün neden kayıp olduğu ve tüccarların Karahna ile ilgili nasıl bir ilişkisi olduğu bilinmemektedir, fakat Günbattı dikkat çeken hususun Tamnia/Tawinia kentin Rubaum'u bizzat gümüşün teminatı için bir Wabartum merkezi olan Karahna'da yemin alması olduğunu belirtmiştir.

Asurlu tüccarlar ile yerel krallar tarafından ticari anlaşmazlıklarda ve benzeri durumlarda çözüme kavuşturmak için yapılmış yemin şeklinde antlaşmaların varlığı bilinmektedir. Yerel krallar kendi aralarında yemin ettikleri gibi, Asurlu tüccarlar veya koloni temsilcilerinden bağlılık veya sadakat yemini de isteyebilmekteydiler. Bu şekilde yemini bir nevi taahhüt veya garanti olarak da anlayabiliriz.¹³ Bu bağlamda Tamnia/Tawinia Rubaum'unun Karahna'da nasıl ve hangi yetkili ile antlaşma yaptığı tam olarak bilinmemektedir.

Barjamovic Kt. n/k 388'nolu belgenin değerlendirmesinde, Tamnia/Tawinia kralının antlaşmayı Karahna kentinin kralı ile yaptığını ifade etmiştir.¹⁴ Anadolu'nun Koloniler Devrindeki siyasi yapısını göz önünde bulundurursak, o dönemde birçok kent beyliği tarzında bir yönetim biçimi hâkim olduğu bilinmektedir¹⁵, Karahna için de bu hususun geçerli olup olmadığı tam olarak bilinmemektedir. Şimdiye kadar Kültepe metinlerinde Karahna kentinde bir Rubaum'un yani, yerel bir krallığın veyahut beyliğin bulunduğu dair herhangi bir bilgi tam olarak ortaya çıkmamıştır. Buna rağmen Karahna ile ilgili metinlerdeki bazı ifadeler neticesinde kentte yerel müstakil bir yönetim biçimi hâkim olduğu, yani bir yerel kralın bulunabileceğini düşündürmektedir.

Anadolu'nun güneyinden kuzeyine doğru yapılmış bir seyahatteki harcamaları gösteren Kt 92/k 3'nolu metinde Karahna kentinin konumu hakkında önemli bilgilerin vermesinin yanında¹⁶, kentte “Rabi Sikkatim”

¹² Günbattı, 1996:30-32

¹³ Toptaş -Kahya, 2019: 317

¹⁴ Barjamovic, 2011: 284

¹⁵ Günbattı, 2017: 58.

¹⁶ Kuzuoğlu,2007: 89-90.

adında yüksek bir memurun bulunduğu anlaşılmıştır. Rabi Sikkatim olarak adlandırılan görevlinin tam olarak görevinin ne olduğu bilinmemesine rağmen, maden ticaretini denetleyen kişi veyahut ordu komutanı olduğuna dair çeşitli yorumlar bulunmaktadır.¹⁷

Kt 92/k 3¹⁸

“Hurama’daki konaklama yerine yarım şekel gümüş ödedim, Luhuzattiya’da kumaşların kaçakçılığı için Daya oğlu Ikun-piya’ya 12 şekel ödedim. Eşeklere ve onların barınmaları için 3 şekel kalay ödedim. Köprüde (x şekel kalay) ödedim. Şamuha’daki konaklama yerine (x şekel kalay ödedim. Şamuha’ya kadar hamallara ücret olarak 1 şekel gümüş ödedim. Hatipitra da 3 şekel kalay ödedim. Kutuya yöneticisine 1 ½ mina kalay ödedim. Karahna’daki rabi sikkatime 12 şekel kalay ödedim. Karahna’dan Kuburnata hamalların giderleri için 3 şekel gümüş ödedim. Sınırdan nishatum vergisi olarak 6 şekel gümüş ödedim.”

Şimdiye kadar sadece Wahşuşana, Uşsa, Hudurut, Uamma, Waşhania, Puruşhattum ve Kaniş gibi şehirlerde tespit edilen Rabi Sikkatum Anadolu’da kıymetli olarak kabul edilen “aşium” ve “amutum” gibi değerli madenler ile adının birlikte anılması, görevinin bir kısmının, Asurlu tüccarlar ile ticari koordinasyon alanında olduğu ve yerel krallar ile tüccarlar arasında arabuluculuk yaptığı düşünülmektedir. Kültepe metinleri neticesinde rabi sikkatimgörevlisinin her şehirde bir adet bulunduğu ve hepsinin vazifesi de aynı olduğu tahmin edilmektedir. Yerel krallar ile iletişim halinde olmaları ile beraber Anadolu’nun siyasi yapısı içerisinde yüksek bir konumda oldukları anlaşılmaktadır. Metinlerin birinde rabi sikkatim’in bizzat tüccarlar adına Puruşhattum, Uşunala ve Wahşuşana Beylerine yemin etmesi, yani bir antlaşma yapması, onun makamının belli bir ölçüde önemini sergilemektedir.¹⁹

Diğer bir belgede ise bir tüccarın, sarayın yandığı için rabi sikkatim’den gümüşünün temin edilmesinin doğru olmadığını belirtmesi, rabi sikkatim’in sarayda bulunduğu ve görevini orada icra ettiği anlaşılmaktadır. Kısaca rabi sikkatimgörevlisinin bulunduğu sarayın maden ihtiyaçlarının sağlanmasıyla yükümlü bir görevli olduğu gibi Asurlu tüccarların getirdikleri malların ödemesini yapan kişi veya onların kervanlarının güvenliğini sağlayan, teminat veren bir saray görevlisi olarak da algılanabilir.²⁰

Bütün bu görevlerin dışında rabi sikkatimin bulunduğu kentin maden işlerinden de sorumlu olduğu bilinmektedir. Kt. n/k 388’nolu belgede, Tamnia/Tawinia’nın yerel krallının “sikkatum’dan” döndüğünden bahsedilmektedir. Kültepe metinlerinde sıkça ortaya çıkan “sikkatum” kelimesinin manası tam olarak bilinmemesine rağmen orada maden alışverişinin gerçekleştiği bir nevi panayır olduğu tahmin edilmektedir. Rabi sikkatim görevlisinin ise buranın yöneticisi olarak işlerin yürütülmesinden sorumlu kişi oldukları bilinmektedir. Zaten görevlinin “sikkatim” unvanı aslında “sikkatum” denilen etkinlikteki görevini işaret etmektedir.²¹ Saray görevlisi olarak belirli mertebe de rabi sikkatim görevlisinin kentte etkin olduğu açıktır. Karahna

¹⁷ Günbattu, 1996: 34.

¹⁸ Veenhof, 2017: 200-201.

¹⁹ Kryszat, 2004: 27-28.

²⁰ Şahin, 2002: 79 –80.

²¹ Kryszat, 2004: 27; Günbattu, 2002: 82.

kentinde de bir rabi sikkatim görevlisini varlığı tespit edilmesi, aslında kentte yerel kralla ait bir sarayın bulunabileceğini işaret etmesinin yanında, kentin bir Wabartum Merkezi olduğunu da göz önünde bulundurursak “sikkatum” denilen panayırların bulunmuş olması da muhtemeldir.

Koloniler Devrindeki Karahna'nın siyasi ve ekonomik yönden durumu hakkında bilgi veren diğer bir belge ise Enam-Aspur adlı bir kişinin yazmış olduğu mektuptur. Kendisi Karahna ağırlık taşı ile 40 mina yıkanmış bakırın ve bir kölenin tartıldığını belirtip bunların satılmasını istemiştir Kt 92/k 487²². Belgede geçen “*Iba Aban Karahna*” ifadesi kentin ağırlık taşını belirtmektedir. Erol, Karahna'nın kendine ait has bir ağırlık ölçüsünün bulunması ile şehrin kendi bölgesi içerisinde merkezi bir güç teşkil edebileceğini belirtmiştir. Herhangi bir kentin kendine ait bir ağırlık ölçüsünün bulunması, o kentin ekonomik ve hukuki alanda da kendine ait bir siyasi otoriteye sahip olabileceğinin göstergesidir.²³

Karahna kentinin diğer yerel beylikler ile ilişkisini sergileyen metinlere baktığımızda, bölgede bulunan bazı yerel kralların “Baziya” adında bir tüccarın güvenli bölge olarak adlandırdıkları Karahna'ya göndermek istemişlerdir. Konun geçtiği belgeler Kt. n/k 211 ve Kt 92 /k 500 olup ikisi birbirine benzerlik göstermektedir. Her iki belge de Asurlu tüccarlar tarafından yazılmış mektuplar olup, Karahna kentinin diğer yerel krallar ile ilişkisi olduğunu göstermektedir.²⁴

Kt n /k 211²⁵

“Ah-Şallim'den alacaklarıma ve temsilcilerime. Burada Kral rehber hanum ile (...şiya) birlikte çağırdı ve şunları söyledi; Onu Hattuşlu adama emanet edin, Hattuşlu adam ona söyleyeceklerine göre güvenli yere (gitmesini) izin verin. O (Hattuşlu adam) onu Şuppiluliy'a seyyhat ettirerek, şöyle dedi; Şuppiluliyalı adam seni Karahna'ya götürsün, fakat o (...şiya) bunu görmezden gelip, istediği gibi gitti, bunun üzerine Hattuşlu adam şöyle dedi; benim dediğim yere ve rehberimin onu götüreceği yere neden gitmedi? Yüce babalar ve efendiler Mektubu yazdığım gün ayrılıyorum. Oradaki koloniyeye haber edin, adamın gelişi hakkında ona söyleyeceklerime dair Hattuşaş'a ulaşsın. Burada kraliçe iki kutanum kumaşı istedi...”

Belgede Karahna'ya götürülmek istenen kişinin Kt 92/k 500 de adı geçen Baziya olduğu anlaşılmaktadır. Baziya'nın nasıl bir problemya yaşadığı ve neden kaçması gerektiğine dair bir bilgi yoktur. Kendisi tahminlere göre Tamnia/Tawinia kentinden Hattuşaş ve Şuppiluliy kentleri üzerinden, bu şehirlerin kraliyet rehberleri tarafından güvenli bölge olarak adlandırdıkları Karahna'ya götürülmek istenmiştir, fakat Baziya buna uymamıştır.²⁶

İkinci belgede Kt 92/k 500'de ise Baziya'nın Şu-İstar ve Enlil-baniye yazmış olduğu bir mektup olup, Ah-Şallim'in onu Kaniş'e gitmemeyi ikna ettiğini ve Hattuşlu rehber tarafından Karahna'ya getirildiğini

²² Erol, 2018: 167.

²³ Erol, 2016: 230-231.

²⁴ Barjamovic, 2011: 282; Erol, 2018: 126.

²⁵ Barjamovic, 2011: 282.

²⁶ Barjamovic, 2011: 84; Erol, 2018: 126.

belirtmiştir.²⁷Dikkat çeken ise Baziya Kt 92/k 500, 24-25 satırlarında “Burada kral yakında oturmuştur” şeklinde ifade kullanmış olmasıdır. Belgede anlaşıldığı kadarıyla Baziya Karahna’ya getirilmiş olup bu ifadeyi Karahna’da bulunan kral için mi? kullandığı veya farklı bir kraldan mı? kastedildiği tam olarak bilinmemektedir.

Erol, belgede geçen “naqribum” yani yakın kelimesinin “gelecek” veya “savaş alanı” gibi farklı anlamlar taşıyabileceğini belirtip, Karahna kentinin belgelerde geçen Tamnia/Tawinia, Hattušaš ve Şuppiluliyā gibi kentlerle müttefik şehirler olabileceğini dile getirmiştir.²⁸ Yukarıdaki metinde de gördüğümüz gibi Tamnia/Tawinia Kralı Karahna ile bizzat antlaşma yaptığını dile getirmiştir. Büyük ihtimalle bu kentlerin aralarında yakın ilişkileri mevcuttur.

Karahna kentinin Koloniler Devrinde bağımsız yerel bir beylik şeklinde varlığını sürdürmüş olabileceğini söylemek yanlış olmasa gerek. Buna rağmen Karahna kenti Kültepe metinlerinde fazla ortaya çıkmamıştır. Kentin Hitit dönemindeki statüsünü de göz önünde bulundursak, kendi bölgesi içerisinde önemli tapınak kenti olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentin bu özelliği Koloniler Devrine kadar uzanıp uzanmadığını tam olarak bilinmemesine rağmen kentin genel kültürü Hatti kökenli olması bakımından, Hitit öncesi devirde de kült kenti olarak da varlığını sürdürmüş olabileceği tahmin edilmektedir.

Hitit İmparatorluk Devri Vesikalarında Karahna Kenti (MÖ 1450-1180)

MÖ 1450-1180 yıllarını kapsayan İmparatorluk Devri, Hitit Devletinin Orta Krallık olarak adlandırılan dönemindeki gerileyişinden sonra, Hitit Devleti’nin tekrar gücünü toparlayıp bir imparatorluk haline geldiği dönemi kapsamaktadır. Bu dönemdeki Hitit krallarının özellikle de Kral I. Şupiluluma’nın yapmış olduğu seferler neticesinde, Hitit Devleti en geniş sınırlarını ulaşıp büyük bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır (Harita-1).²⁹ İmparatorluk Devrinde birçok Hitit kraliçesinin Hurri adları taşımasıyla, Hurri kültürünün Hitit Hanedanlığında da hâkim olduğu anlaşılmaktadır³⁰. Bununla beraber daha önce de belirttiğimiz gibi, devlet panteosunda da Hurri etkisi hâkim olmaya başlayarak, Hurri kültürü ülke içerisinde yaygınlık kazanacaktır. İmparatorluk Devrine ait yazılı kaynaklar, Hitit kaynakları’nın önemli bir kısmını teşkil etmektedir³¹. O döneme ait olan Kral yıllıklarının yanında, Kral IV. Tuthalija’nın talimatı doğrultusunda kütler yeniden düzenlenerek incelenmesi için ülkenin farklı kült merkezlerine görevliler yollanıp rapor edinilmiştir. Böylelikle Karahna kentinde de olduğu gibi kült envanterleri olarak adlandırılan metinler ortaya çıkmıştır.³²

Karahna kentinin Hitit Krallığındaki durumu ile alakalı kaynakların çoğunluğu Boğazköy, Maşathöyük ve Ortaköy belgelerinde değinilmiş olup İmparatorluk Devrine ait olmaktadır. Bunun dışında, Hitit Devletinin

²⁷ Erol, 2018: 126-127.

²⁸ Erol, 2018: 126-128.

²⁹ Klengel 1999: 135; Macqueen, 2013: 48

³⁰ Dinçol, 1982: 33.

³¹ Klengel, 1999:135.

³² Bryce, 2003:154, n.237.

kuruluşu aşamasında veya eski Hitit Krallık Döneminde kent hakkında fazla bir bilgi mevcut değildir.

Karahna kentinin, Anadolu’da tahminen Kızılırmak nehrinin üst kısımları ile Kuzey Anadolu dağlarına kadar uzanan ve “Yukarı Ülke” olarak adlandırılan bölge içerisinde Hitit Krallığına bağlı bir tapınak kenti olarak varlığını sürdürmüş olduğu anlaşılmaktadır³³. Kökeni Eski Krallık ile Orta Krallık dönemine kadar dayanan KI.LAM Bayramını anlatan belgelerde, bölgede bulunan farklı kentlerle beraber Karahna’nın da dâhil olduğu AGRİG yöneticilerinin bir tören eşliğinde Hitit kralına saygı göstererek, bayram için tertip ettikleri yiyecek ve farklı adakları krala sunmuşlardır. Bayram için başkente toplanan ARGİG yöneticilerin bu eylem ile sembolik olarak Hitit kralına bağlılıklarını bildirerek biat ettikleri düşünülmektedir.³⁴

Yukarı Ülke’yi kısaca özetleyecek olursak, bölgenin Aşağı Ülke coğrafyasının karşılığı olarak kullanılmış olup, Kuzeydoğu Anadolu coğrafyasında Kızılırmak’ın üst kesimlerinde yer aldığı düşünülmektedir³⁵. İlk olarak Orta Hitit Krallık dönemindeki Maşat Höyük mektuplarında ortaya çıkan Yukarı Ülke, dönemsel olarak sınırları değişmesine rağmen, Hatti memleketi, Azzi-Hayassa ve Kaşka Bölgeleri’nin arasında bulunduğu tahmin edilerek, dini ve idari merkezi Şamuha kenti olmakla beraber Hitit topraklarını korumakla görevli bir tampon bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶Buna göre Yukarı Ülke’nin oldukça aktif ve hareketli bir coğrafi bölge olduğunu anlamaktayız. Karahna kenti Kaşkalarınışgaline uğramış olması bundan başka şehrin adı sıkça Tapigga ve Yukarı Ülke bölgeleri ile ilişkilendirilmesi, aslında kentin nasıl bir siyasi vaziyette olduğunu göstermektedir.

AGRİG’ler Anadolu’da farklı kentlerde bulunarak Hititçe “mühür evi” olarak adlandırılan kraliyet depoların yöneticileri olarak doğrudan Hitit kralları tarafından atanmaktaydı. Görevleri depoların idaresinin dışında, büyük törenler ile bayramlara gıda veya kurban adakları gibi farklı ürünleri finanse etmek, ya da ürünlerin gelmesini sağlamaktır.³⁷AGRİG görevlilerinin sorumlu oldukları kraliyet depoları, aynı zamanda bölgedeki vergi gelirlerinin ve kraliyet arazilerindeki çıkan ürünlerin depolandığı ve muhafaza edildiği bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. AGRİG görevlileri zaman içerisinde şahsi servetlerini arttırarak kraliyet gelirlerini zara uğrattıkları Hitit Kralı Telipinu’nun Fermanları doğrultusunda anlaşılmaktadır.³⁸ Her halükarda AGRİG yöneticileri büyük bayramların adak listelerinde farklı kentlerin AGRİG yöneticileri ile beraber gruplar halinde ortaya çıkması ile araştırmacıların Hitit coğrafyasını anlamak için bu listelerdeki kent sıralamalarını güzergâh olarak ele almalarına sebep olmuştur.³⁹

Güterbock, AGRİG listelerinin güzergâh olarak ele almaktansa, gruplar halinde ortaya çıkan AGRİG’lerin coğrafi olarak aynı bölge içerisinde bulunup

³³ Mouton, 2011:105.

³⁴ Siegelová, 2001: 194; Singer, 1984: 106-108.

³⁵ Matessi, 2018: 19.

³⁶ Murat, 1996: 175-186; Macqueen, 201: 5 9.

³⁷ Kuhrt, 2017: 356; Singer, 1984: 106.

³⁸ Reyhan, 2009: 166-168.

³⁹ Forlanini, 2005: 260.

bulunmadığını dair bakılması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁰ Bu listelerden AN.TAH.ŞUM Bayramına ait bir adak listesinde farklı kentler gruplar halinde ortaya çıkmıştır. Forlanini üçüncü listede ortaya çıkan Karahna, Hurama, Şuzkiya ve Şalahşuwa kentlerini Kaniş ülkesi adı altında ele alarak, kentlerin bulunduğu bölgelerin daha önceleri eski Kaniş Krallığı'nın alanı olduğunu ve III. Hattuşilinde yukarı Kızılırmak'ın güney alanını "Kaniş ülkesi" olarak tanımladığını belirtmiştir.⁴¹

Zippalanda'da kutlanan bir festivalle alakalı belgede ise Karahna, Kataba, Tabigga (Maşathöyük), Şanahuitta, Taptiga ve Hattuşaş kentlerinin AGRİG görevlileri grup halinde ortaya çıkıp, Zippalanda'daki festivalin sağlanması ile sorumlu oldukları anlaşılmıştır. Hattuşaş kenti dışında diğer kentlerin hepsinin Zuliya (çekerek) Nehri boyunca yer aldıkları tahmin edilmektedir. Diğer kentlerle beraber Karahna kentinde AGRİG görevlilerini Zippalanda kültüne katılması, bütün bu kentlerin yakın bölgede buldukları işaret ettiği düşünülmektedir, Popko bu yedi kentten bir Amphictyonic yapı içerisinde bulunduğunu gözlemlemektedir.⁴²

Bu konuda da Ünal, Hitit sosyo-dini yapılanmasında Arinna, Nerik, Hattuşaş, Tawinia, Zippalanda veya Karahna gibi yerli Anadolu kült kentlerin, eski tarih öncesi Hellen kavimlerin yapmış olduğu Amphictyonic Birliğine benzemiş olabileceğini belirtmiştir. Amphictyonic Birliği kısaca dini bir birliktelik adı altında kutsal yerlerin ve tapınakların korunmasını sağlayarak, festivaller gerçekleştiren bir tür dini organizasyon iken daha sonra ise siyasi bir araç olarak kullanılmıştır.⁴³ Belki de daha önce ifade ettiğimiz Karahna kentinin Koloniler Devrinde Hattuşaş ve Tamnia/Tawinia gibi kentlerle yakın oldukları görülmüş olup, bu kentlerin de buna benzer bir birliktelik içinde olmuş olduğu varsayılabilir.

Yerli Anadolu kentlerin AGRİG yöneticilerinin idari yapılanması KI.LAM bayramı örneğindeki gibi, eski Hattilere ait idari yapılanmanın bir parçası olarak, Hititler tarafından devletin merkezi bölgelerine uyarlanmıştır.⁴⁴ Bu bakımdan Singer, Hitit AGRİG'lerin faaliyet gösterdiği üç ilin yani Hatti ülkesi, Yukarı Ülke ve Aşağı Ülke'nin Hitit Krallığı'nın iç çekirdeğini oluşturduğunu ileri sürerek, bu yapılanmanın eski Hitit Krallığın kuruluşuna kadar uzandığını belirtmiştir (Harita- 2).⁴⁵ Böylelikle Karahna kentinin Eski Krallık Dönemi'nden itibaren Hitit Krallığı'nın merkezi idari yapılanması içerisinde bulunmuş olabileceği anlaşılmaktadır. Karahna'nın, bayramlara ait adak listelerinde sıkça Hatti ve Yukarı ülke kentleri ile beraber gurup halinde ortaya çıkması, kentin lokalizasyonuna dair tahminler açısından önem arz etmektedir.

İmparatorluk Devrine ait yazılı kaynaklarda, Karahna kentinin kültürel veya dini özellikleri dışında, Kral yıllıkları ve Maşathöyük belgelerinde, kentin Yukarı Ülke ile Kuzey Anadolu içerisinde Hitit siyasi gelişmelerinde aktif bir şekilde yer edindiğini görmekteyiz. Bu dönemde dikkat çeken en önemli olay

⁴⁰ Singer, 1984: 115.

⁴¹ Forlanini, 2005: 267-269.

⁴² Popko, 2000: 446; Forlanini, 2008: 15.

⁴³ Ünal, 2014: 1085.

⁴⁴ Archi, 2015: 14.

⁴⁵ Singer, 1984: 124.

ise Karahna'nın içerisinde bulunmuş olduğu bölgenin Kaşka ülkesi ile sınır olması sebebiyle, Kral II. Murşili ve III. Hattuşili dönemlerinde Kaşka işgaline uğramış olmasıdır.⁴⁶ Maşat höyük tabletlerinde de ortaya çıkan Karahna kentinin, bu bölge içerisinde bulunabileceği tahmin edilmektedir.⁴⁷

Tapigga yani Maşathöyük Yeşilirmak Vadisi içerisinde bir merkez olup, Kaşkaların saldırılarına karşı bir garnizon kenti olarak görev üstlenmiştir.⁴⁸ Maşathöyük mektuplarından bir silah envanterinde, Karahna kentinin Tapigga ve diğer kentler ile beraber ortaya çıktığını görmekteyiz.” *Toplam 200 adet Bronz balta, Otuz tane başta Gaspıru’da, 20 tane Balta Karahna’da, yirmi tane balta Gasasa’da, Otuz Balta Zinzili’de, Yüz Bronz Balta Tapigga’da*” şeklinde yazmaktadır.⁴⁹Bu metin idari bir metin olmasına rağmen Karahna kentinin Tapigga'nın idaresine bağlı olup olmadığına dair kesin bir bilgi yoktur. İlaveten Karahna adına kayıtlı olan bronz balta sayısının şehrin büyüklüğü veya askeri gücünden çok kentin kültürel karakterini yansıttığını düşünülmektedir.⁵⁰

Kaşkaların yapmış oldukları işgallerin boyutları hakkında Hitit Kraliyet çifti I.Arnuwanda ile Kraliçe Aşmunikal yapmış oldukları dua metinlerinden anlaşılmaktadır.⁵¹ Buna göre Kaşkaların işgal etmiş oldukları kentleri yağmalayıp, kültürel yapıları yıkıp, tapınakları ve tapınak arazilerindeki ekin

⁴⁶ Darga, 1973:4; Barjamovic, 2011: 282.

⁴⁷ Alp, 1983: 45.

⁴⁸ Murat,1996: 640.

⁴⁹ Alp, 1983: 46.

⁵⁰ Süel, 2017: 204.

⁵¹ Kaşka/Gaşgalar olarak adlandırılan toplulukların kendilerine ait yazılı bir kaynağın veya bıraktıkları mimari bir eserin bulunmaması sebebiyle kültürel yapıları hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Kuzey Anadolu coğrafyasında dağınık şekilde yaşayan yerli bir Anadolu topluluğu oldukları ve Hattiler ile akraba olabilecekleri düşünülmektedir. Kaşkaların varlıkları Hitit kaynakların aktarımı ile ortaya çıkmıştır. Hitit Devleti ile sürekli çatışma halinde olmalarından dolayı barbar veya domuz çobanı gibi aşağılayıcı bir tarzda anılmışlardır.Hitit kralı I.Şupiluluma'nın aktarımlarına göre Kaşkalar on iki kabileden oluşmaktaydı. Genellikle köylerde yaşayıp yarı göçebe tarzında bir hayat sürdürmüşlerdir. Bilindiği kadarıyla federal bir yapı içerisinde bulunmayıp, krallık veya bir devlet kurmamışlardır. Kaşkaların yapılanmaları hakkında Von Schuler batı, orta ve doğu olmak üzere üç guruba ayrıldığını ve bunlardan sadece Batı ve Doğu Kaşka gruplarının yerel şekilde örgütlendiğini belirtmiştir. Buna göre doğu grubu Kelkit Irmağı'nın kuzeyinden, Çekerek Bölgesine kadar ilerleyip hâkim olmuşlardır. Batı grubu da Kızılırmak'ın batısında bulunarak, Gök ırmak ile Yukarı Devrez üzerinden Hititlere ait olan Pala Eyaletini sürekli tehdit etmişlerdir. Orta grubu ise Yeşilirmak ve Çekerek üzerinden Hitit topraklarına saldırmışlardır, Hititlere göre en tehditkâr grup bu olmaktadır.Kral III. Hattuşilin aktarımlarından, Kaşkaların saldırılarıEskiHitit Krallık Dönemine kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Kral Labarna ve I.Hattuşili döneminde Kummaşmaha Nehri Kaşka ülkesi ve Hitit Devleti arasında sınır teşkil etmiştir. Kral Hantili döneminde ise Kaşkaların saldırıları yoğun bir şekilde artarak, Tiluara veya önemli bir kültür merkezi olan Nerik kenti işgal edilip Kaşkaların eline geçmiştir. Nerik kenti ancak birkaç yüzyıl sonra tekrardan Hitit egemenliğine girecektir. Hitit krallarından özellikle I.Şupiluluma, II. Murşili, III. Hattuşili ve IV. Tuthalija dönemlerindeki yıllıklarda, Kaşkalar karşı yapılan seferleri anlatmaktadır. Konumları itibarıyla Kuzey Anadolu coğrafyasında bulunmalarından dolayı, Hititlerin merkezi olan “Hatti ülkesine” yakın olup buraları sıkça yağmalamışlardır. Bu dönemdeki kralların yapmış oldukları birçok dualarda Kaşkaları tanrılara şikâyet etmeleri, Kaşkaların saldırıları ciddi bir boyutta Hitit Devletini etkilediğini göstermektedir. Bunlardan Hitit krallarından Kral I. Arnuwanda ile Kraliçe Aşmunikal yapmış oldukları dualarda, Kaşkaların Hitit topraklarına saldırıp kültür kentlerindeki tapınakları veya tanrı heykellerini yağmalayıp ülkelerine götürdüklerini belirtip, tanrılara şikâyetinde bulunup yardım dilemişlerdir. (Ayrıntılar için bkz. Von Schuler, 2012: 10-71; Ünal, 2003: 48-57).

yerleri, bağ ve bahçeleri de tahrip etmişlerdir. Kentte bulunan kült personelleri, rahipler, zanaatkârlar, tapınak mahiyetinde olan fırıncı, bahçıvan, aşçı veya çiftçi gibi görevliler köleleştirilmiştir. Buna göre Kaşka işgaline uğramış olan kentlerde kültüsel faaliyetler duraksayıp devlet dini tamamıyla ortadan kalktığı anlaşılmaktadır.⁵² Bununla birlikte Karahna kentinin kültüsel yapısını ve tapınak görevlilerin sayılarını göz önünde bulundurursak, kentin Kaşka işgalleri sırasında büyük tahriplere uğrayıp tapınak görevlileri de köleleştirilmiş olabileceği muhtemeldir. Belki de Karahna'nın tapınağında bulunan NAM.RA esirleri de bu sebeple tapınakta görevlendirilmiştir.

Hitit kaynaklarında Karahna kentinin Kaşkalarla ilk münasebetleri, beklide daha de eski tarihlere dayanmasına rağmen, ilk olarak Maşathöyük mektuplarından görmekteyiz. Hitit Kralı III. Tuhaliya zamanında Maşathöyük Bölgesi Yeşilirmak Vadisi içerisinde Kaşkaların saldırılarına karşı korumakla görevli askeri bir üsttür. Bu dönem içerisinde Kaşkalar Hatti ülkesini dört bir tarafından istila etmiştir. Karahna'nın adı geçen HKM No.71. Mektubun içeriğine baktığımızda araba savaşçıların komutanı olan Hulla, Kaşşu adlı bir görevliyle mektup yazıp onu eleştirmiştir. Mektubun 15-23 satırlarında ” *Efendi (Lord) değimlisin?, Karahna, İshupitta ve Şakkadunuwa dağı birliklerini Ninişankuwa'ya getirmesen Hatti adamları sana nasıl geldiğimi görecekler ve..... Sana*” şeklinde yazmaktadır. Mektubun 24-31 satırları arasında ise Hulla Yukarı Ülke birliklerini çektiğini ve Kaşşu'nun biran önce ordusunu göndermesini gerektiğini bildirmektedir.⁵³

Mektupta da görüldüğü gibi Kaşka ülkeleri olarak kabul edilen İshupitta ve Şakkadunuwa Dağı, Karahna kenti ile birlikte ortaya çıkmış olup, “Yukarı Ülkesi” birliklerine katılmışlardır. Mektupla beraber Şakkadunuwa Dağı adına Karahna kentinde de üç sene de bir bayramın gerçekleşmiş olması⁵⁴ dağın Karahna kenti ile yakın bölge içerisinde buldukları anlaşılmaktadır. Bu durumda Karahna kentinin Kaşka ülkelerine oldukça yakın olduğunu ve buna bağlı olarak, kentin sıkça Kaşka tehditlerine karşı karşıya kalmış olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Buna rağmen Hitit kaynaklarının aktardığı bilgiler ışığında Karahna'nın sadece II. Murşili ile III. Hattuşili dönemlerinde işgale uğradığı bilinmektedir.

Hitit İmparatorluk Devrinde Kral II. Murşili, Kaşkalara yapmış olduğu birçok seferde başarılar elde edip, özellikle Doğu Kaşka gurubundaki Tipiyalı Pihhuni adlı kabile reisin önderliğindeki yerel Kaşka Beyliğine son vererek Yukarı Ülke Bölgesinin emniyetini sağlamaya çalışmıştır.⁵⁵ Murşili Doğu Kaşka grubunu oldukça zayıflatmasına rağmen saltanatın on beşinci yılında, Taggašta da bulunan Kaşkalar Karahna, Marišta ve Sadduppa kentlerini işgal etmişlerdir. Murşili kendisi harekât sırasında onun koruyucu tanrıları tarafından kuş şeklinde bir alamet gönderildiği ve bu alametten düşmanların pusuya yattığını öğrendiğini belirtmiştir. Pusuyu kuran Kaşka birliklerinin geri çekilmesinden sonra, harekete geçen Murşili Kattimiu üzerinden Taggašta'ya

⁵² Von Schuler, 2012:30-80.

⁵³ Hoffner 2008:227-228.

⁵⁴ Darga,1973: 14.

⁵⁵ Von Schuler, 2012: 46.

ulaşarak orada bulunan Kaşka birliklerini bozguna uğratarak bölgeyi tekrardan Hitit hâkimiyetine katmıştır.⁵⁶

II. Mursili'nin Kaşkalara karşı büyük başarılar elde etmesine rağmen büyük oğlu Kral II. Muvatalli döneminde de saldırılar aynı şekilde devam etmiştir. Bu dönem içerisinde Muvatalli küçük kardeşi ve daha sonraki Hitit Kralı olan III. Hattuşili'yi Yukarı Ülke bölgesinin valisi olarak tayin etmiştir. Buna göre Yukarı Ülkede Marišta, İshupittia, Hişşaşpa, Katapa, Hattena, Durmitta, Hanhana, Darhana, Tummana, Hakmiş ve Zippalanda gibi kentlerin idaresi Hattuşili'ye verilmiştir.⁵⁷ Yukarı Ülkenin III. Hattuşili'nin idaresi döneminde Karahna kenti tekrardan Marišta olmak üzere, Pişhuru'da bulunan Kaşkalar tarafından işgal edilmiştir. III. Hattuşili'nin aktardığına göre abisi Muvatalli düşmanların püskürtülmesi için sadece 120 kişilik savaş arabası tertip ettiğini ve hiçbir piyade asker göndermediğini belirtmiştir. Buna karşılık ise Kaşkaların sayısızca piyade askerin ve sekiz yüz savaş arabasının bulunduğunu belirtmiştir. Bu rakamların abartılı olmasına rağmen sonuç olarak Hattuşili düşman birliklerine karşı zafer elde ederek geri püskürtmeyi başarmıştır.⁵⁸

Karahna'nın Lokalizasyonu

Kültepe, Boğazköy veya Maşathöyük belgelerinde Karahna'nın lokalizasyonuna dair kesin bir bilgi bulunmamasına rağmen, kentin birtakım bölge isimleri ve şehir adları ile birlikte ortaya çıkmasından dolayı, kentin coğrafi konumu hakkında önemli izlenimler vermiştir. Daha önce değindiğimiz AGRİG listelerinde ortaya çıkan yer adları dışında Karahna kentine ait kült envanterinde veya kentin festivallerini anlatan belgelerde Karahna ile ilişkilendirilen ve yakında olduğu tahmin edilen Şamuha, Hapidduini dağı, Şakkadunuwa dağı, Mahhut, Akaliya, Hurama ve Kummaşmaha, gibi yer adları da bulunmaktadır.⁵⁹ Yer isimlerinden Mahhut ve Akaliya şimdiye kadar sadece Karahna festivalini anlatan CTH 681'nolu belgede ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu kaynakların doğrultusunda Karahna'nın lokalizasyonun dair birçok bilim adamının farklı yorumları ve teklifleri bulunmaktadır. Genellikle Orta Anadolu'nun kuzeyi ve kuzeydoğusuna, yani Çorum, Amasya veya Tokat illerinin bulunduğu bölgelerde aranmaktadır. Garstrang ve Gurney, Karahna'nın Çorum ile Amasya arasında olabileceğini dile getirmiştir.⁶⁰ Darga Çorum'dan çok, Karahna'nın Hattuşa'nın kuzeyinden doğuda Elbistan'a kadar uzanan bölgede araştırılması gerektiğini söylemiştir.⁶¹ Cornelius ise daha farklı bir görüş sunmuş olup Karahna'nın eski Asurca Kirini Yunanca Korne ile tanımlayarak Fırat Nehrine yakın bir bölgede daha çok Malatya yakınlarında olabileceğini belirtmiştir.⁶² Bundan başka Hattuşaş kentinin kuzeydoğusunda, Kaniş'in kuzeyinde veya Yıldızeli'nin kuzeybatısında olabileceğine dair farklı yorumlar bulunmaktadır.⁶³ Buna benzer farklı

⁵⁶ Von Schuler, 2012: 47.

⁵⁷ Murat, 1996: 179.

⁵⁸ Ünal, 1974: 66.

⁵⁹ Darga, 1973: 32-32; Dinçol-Darga, 1970: 117-118.

⁶⁰ Del monte- Tischler, 1978: 178.

⁶¹ Darga, 1973:4.

⁶² Cornelius, 1958:250.

⁶³ Kuzuoğlu, 2007: 89.

görüşlerin bulunmasına rağmen araştırmacılar çoğunlukla günümüzün Tokat ili içerisinde Maşathöyük Bölgesi ve Sulusaray ilçesinin üzerinde durduklarını görmekteyiz (Harita-3).

Von Schuler Karahna kentinin Kaşkalar ile ilişkisini değerlendirmiş olup, Taggašta'nın Tokat ilinin Turhal ilçesinin kuzeyinde veya doğusunda bulunabileceğini belirtip, buna göre de Karahna'nın Turhal ilçesinin güneyinde, Çekerek Irmağının orta kısımlarında aranması gerektiğini söylemektedir.⁶⁴ Bu görüş hakkında A. Ünal ise böyle bir durumda sıkça Kaşkaların işgaline uğrayan Karahna'nın başkent Hattuşa'ya yakın olması anlamına geldiğini belirterek, Karahna'nın daha çok Turhal ile Tokat arasında Yeşilirmak Vadisi içerisinde aranması gerektiğini belirtmektedir.⁶⁵

Sedat Alp, Karahna kentinin Maşat höyük mektuplarından ortaya çıkmasından dolayı kentin Tapigga/Maşathöyük bölgesi içerisinde olabileceğini dile getirip, özellikle Karahna'da tapınma gören Hapidduini Dağının aynı zamanda Maşat mektuplarında da ortaya çıkması ve buna göre Hapidduini Dağının Tapigga'nın kuzeyinde bulunabileceğini belirterek, Karahna'nın Tapigga/Maşathöyük'ün kuzeyinde aranması gerektiğini söylemektedir.⁶⁶

Daha önce de gördüğümüz Şakkadunuwa ve Happiduini Dağları Karahna ile beraber anılmış olup kentin panteonunda bulunmasıyla beraber kutsal oldukları anlaşılmaktadır. Bunun dışına Kantariya veya Tapala gibi dağların da Karahna kentinde kutsal sayıldıklarını görmekteyiz. Hitit coğrafyasında birçok kutsal dağ mevcuttur ve dağ kültlerinin Hitit dini içerisinde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dağlar tanrının bulunduğu mekân veya bizzat tanrı olarak kabul edilmekteydi. Bu sebeple tanrıya yapılan çağırımlar tapınağın veya tören alanına yakın olan dağlarda gerçekleştiği düşünülmektedir.⁶⁷ Özellikle de Karahna'da saygınlık gören Şakkadunuwa Dağı, tapınak yapımı için kullanılan iyi cins odunları bulunması bakımından meşhur bir dağ olduğunu görmekteyiz⁶⁸. Bir Hitit-Hatti kökenli ritüel belgesinde, tanrıların kraliyet sarayı için yapım malzemelerini seçtiklerini anlatmaktadır. Belgenin bir parçasında tanrılar Şakkadunuwa Dağından iyi odunlar ile tahtaları, iyi olan "hitassa" ve "huimpa" odunlarını Kral Labarna'ya versinler şeklinde geçmektedir.⁶⁹

Kutsal dağlar ile Hitit kentleri birbirinden fazla uzak olmayıp aralarında sadece birkaç saatlik mesafenin olduğu düşünülmektedir, diğer önemli Hitit kentlerin kutsal dağ ile arasındaki mesafesi örnek alınmış olup genel ortalama olarak bir Kutsal dağ ile kentin arasında 5 km bir uzaklığın bulunduğu dair yorumlar bulunmaktadır.⁷⁰ Örneğin Hattuşaş/Boğazköy ile Yazılıkaya arasında 1km, Arinna/Alacahöyük ile Hula Dağı arasında 4 km veya Nerik/Oymaağaç ile Adatepe arasında 4 km gibi.⁷¹Bu bağlamda Karahna

⁶⁴ Von Schuler, 2012: 47, n.303.

⁶⁵ Ünal, 1974: 194.

⁶⁶ Alp, 1983: 45-46.

⁶⁷ Bahar-Turgut vd., 2018: 152.

⁶⁸ Darga,1973: 22.

⁶⁹ Haas, 1994: 251.

⁷⁰ Bahar-Turgut vd., 2018: 408.

⁷¹ Bahar-Turgut vd., 2018: 415.

kentinde kutsal sayılan özellikle Şakkadunuwa Dağı adına üç senede bir bayramın kutlanması, Maşathöyük belgelerinde beraber ortaya çıkmaları veya Hapidduini Dağın tanrı gibi saygı görmesi, ya da Kantariya Dağı adına her sene bir bayramın kutlanılmasından dolayı bu dağların Karahna'ya oldukça yakın veya aynı konumda olabileceklerini düşünmek yanlış olmasa gerek. Fakat bu dağlar için yapılan dini törenler hakkında ayrıntılı bir bilginin bulunmadığı için törenlerin mekânsal olarak bu dağlarda gerçekleşip, gerçekleşmediğini bilemiyoruz.

Kantariyas Dağı şimdiye kadar sadece Karahna'nın kült envanterinde ortaya çıktığından dolayı dağın konumu bilinmemektedir. Şakkadunuwa veya Hapidduini Dağlarının lokalizasyonu tam olarak bilinmemesine rağmen, Süel Şakkadunuwa ve Hapidduini Dağları için Deveci Dağları ile Akdağ olabileceğini belirtmişken,⁷² Alp Şakkadunuwa Dağının Karadağ silsilesinde, Hapidduini dağının ise “yapraklı tepe” ile Buzluk dağı silsilesinde olabileceğini dile getirmiştir.⁷³

Maşathöyük belgelerinin dışında, Karahna'nın Ortaköy-Şapinuva belgelerinde de ortaya çıkmasından dolayı, A. Süel Karahna'nın Ortaköy-Şapinuva yakınlarında olabileceğini söylemektedir.⁷⁴ Bundan başka İshupitta'nın adı da Ortaköy belgelerinde ortaya çıkmış olup Maşayhöyük ile Ortaköy arasındaki bölge içerisinde olabileceği tahmin edilmektedir. Daha önce bahsettiğimiz HKM71'nolu mektupta da İshupitta'nın Şakkadunuwa Dağı ve Karahna ile beraber anıldıklarını görülmüştür. Bütün bu bilgiler doğrultusunda Karahna'nın konumu Maşathöyük ile Turhal ilçesi arasındaki bölgelerde olabileceğini göstermektedir.

Hitit kaynakların dışında sonradan yayınlanan bazı Kültepe metinleri neticesinde, Karahna kentinin yeri hakkında daha farklı görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Araştırmacılar bu belgeler neticesinde Karahna'yı bir güzergâh içerisine yerleştirdiklerini görmekteyiz. Özellikle daha önce değindiğimiz Kt 92/k3 nolu metinde Karahna'nın da içerisinde bulunduğu Asurlu tüccarların yapmış olduğu bir seyahatten bahsetmektedir.⁷⁵ Sırasıyla güneyden kuzeye yapılan seyahatte; *Hurama - Luhuzattia - ? - Şamuha - Hatipitra - Kutia - Karahna - Kuburnat* şeklinde bir güzergâh ortaya çıkmaktadır⁷⁶.

Bundan başka diğer Kt n./k 211'nolu belgede ise Asurlu bir tüccarın Tawinia'dan Hattušaş üzerinden Karahna'ya götürülmek istenmiştir. Barjamovic belgeye göre Karahna'nın Hattušaş'ın doğusunda bulunduğunu ve buna göre Tawinia'nın ancak Hattuşun batısında olabileceğini belirtmiştir. Böylelikle sırasıyla batıdan- doğuya doğru *Tawinia- Hattušaş- Şuppiluliya - Karahna* şeklinde bir rota ortaya çıkmaktadır.⁷⁷

R. Kuzuoğlu, Karahna'nın Maşathöyük ve Ortaköy belgelerinde ortaya çıkmasının yanında Kt 92/k 3 belgesindeki güzergâhı da değerlendirerek,

⁷² Süel, 2017: 206.

⁷³ Alp 1977: 646.

⁷⁴ Süel 2002: 685.

⁷⁵ Kuzuoğlu, 2007: 90.

⁷⁶ Mouton , 2011:104.

⁷⁷ Barjamovic,2011: 284-298; Mouton, 2011:104.

Karahna'nın lokalizasyonuna dair Tokat'ın güneyinde bulunan Aktepe/Bolus teklifinde bulunmuştur.⁷⁸

Kt 92/k 3 güzergâhında yer alan Şamuha kenti günümüzde Sivas yakınlarında olduğu tahmin edilmektedir ve genellikle Kayalıpınar eşitlenmesi yapılmaktadır. Güzergâhtaki Şamuha ve Karahna sıralaması dışında, Dinçol ve Darga Şamuha kenti ile Karahna'nın yakın ilişkisini vurgulamışlardır. Karahna bayramları olarak özetlenen CTH 681'de belgesinde aynı zamanda Şamuha kentinde gerçekleşen bir bayram töreninden bahsetmesinden dolayı iki kentin birbirlerine yakın ve hatta komşu kentler olabileceğini dile getirmişlerdir.

Forlanini KUB. 4.3'nolu kurban listesinde Karahna'dan sonra sırasıyla Pittigarya, Arziya, Hasikasnawanda ve Şamuha kentlerin takip ettiğini belirtip, Pittigarya ve Arziya' gibi kentlerin Şamuha'nın yukarısında bir nehirde bulunduğunu söylemektedir. Böylelikle Forlanini Karahna kentini Maşathöyük ile Şamuha arasında bulunan Sulusaray ilçesi ile eşitlemektedir.⁷⁹

Birbirinden farklı yorumların bulunmasına rağmen, Karahna kentinin Tokat ilinin güneyinde bulunan Sulusaray ile eşitlenmesi, Barjamovic veya Mouton gibi birçok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir.⁸⁰ Coğrafi konumlanmanın dışında Sulusaray'ın Roma dönemindeki adı olan Sebastapolis/Heraclepolis, Strabon'un aktarımlarına göre daha önceleri Karana adını taşımış olmasından dolayı, araştırmacılar isim benzerliğine dikkat çekerek, Karahna'yı antik dönemdeki Karana ile eşitlemenin uygun olduğunu düşünmektedirler.⁸¹ Hatta Mouton antik dönemdeki Sulusaray'ın baştanrılarında biri olan Herakles'in, Karahna kentinin koruyucu tanrısının varisliğini üstlenmiş olabileceğini belirtmektedir.⁸²

Barjamovic Kt 92/k 3'deki güzergâhın sıralamasına göre de Karahna kentini Sulusaray ile identifiye edilebileceğini söylemektedir.⁸³ Buna göre Karahna ile Hurama arasındaki güzergâh içerisinde Şamuha'nın metinde geçen köprü ücretinden dolayı, kentin bir nehir ile köprü'nün yakınında olduğunu vurgulamaktadır. Şamuha'nın Kayalıpınar ile özdeşleştirildiğinde ise, Karahna-Sulusaray ile Şamuha kenti arasında 60 km bir mesafenin olduğunu ve Asurlu tüccarların Sulusaray ulaşmak için iki günlük bir yolculuk içerisinde, Akdağlar arasında bir geçit kullanmış olabileceklerini belirtmektedir.⁸⁴

Sonuç

Hititlerin Anadolu topraklarında kurmuş oldukları görkemli medeniyetin bir parçası olan Karahna kentinin ne zaman kurulduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Buna rağmen Karahna kentinin köken olarak Anadolu coğrafyasının yerli topluluklarından biri olan Hattilere kadar dayanmış olması

⁷⁸ Kuzuoğlu, 2007: 90.

⁷⁹ Forlanini, 2007: 268.

⁸⁰ Barjamovic, 2011:282; Mouton, 2011: 107.

⁸¹ Mouton, 2011: 102.

⁸² Mouton, 2011: 105.

⁸³ Barjamovic, 2011: 152.

⁸⁴ Barjamovic, 2011: 282, 380-381.

ve şehrin adının Hatti dilinden unsurları taşımasından dolayı kentin tarihinin çok eskilere kadar dayanmış olması muhtemeldir. Kentin Hitit dönemindeki dini merkez olma özelliğinin hangi tarihlere kadar dayanmış olduğu tespit edilememesine rağmen, Eski Hitit döneminde yazılmış olan “Doğum Ritüeli” belgesinde Hatti Tanrıları ve bölge isimleri ile birlikte zikredilmiş olmasından dolayı, Karahna kentinin Hatti döneminden beri Koruyucu Tanrı'nın önemli bir dini merkezi olarak teşkil etmiş olabileceğini varsayabiliriz.

MÖ İkinci binyıl başlarında Mezopotamya'dan Anadolu'ya gelmiş olan Asurlu tüccarlar, coğrafyanın farklı bölgelerine ticari koloniler kurarak devletlerarası ticaretler gerçekleştirmelerinin yanında kültürel yönden de alışveriş içinde bulunmuşlardır. Aynı şekilde Kültepe metinlerinde, Karahna kentinde bir “Wabartum”un bulunmuş olması ile Asurlu tüccarların barındığı, uğrak yeri olarak kullandığı ve maden ticaretlerinin gerçekleştiği bir şehir olarak da yerini almaktadır.

Kültepe metinlerinde, Karahna'da yerel bir kralın bulunmuş olduğu açık bir şekilde belirtilmemesine rağmen, kentin kendine özgü bir ağırlık ölçüsünün bulunmuş olması, Tamnia/Tawinia Rubaum'un bizzat Karahna'da Assurlu tüccarlar için antlaşma niteliği taşıyan bir yemin alması, Karahna'nın Tawinia, Hattušaš ve Şuppiluliyia kentleri ile yakın ilişkilerinin bulunması ile kentte yerel müstakil bir idarenin hâkim olduğu sonucu çıkarılabilir.

Karahna'nın Eski Krallık Dönemi'nden beri Hitit Krallığının merkezi idaresinde bulunup diğer Hatti şehirleri ile beraber bayramlara ait adak listelerinde ortaya çıkarak krallığa karşı yükümlü olduğu bilinmektedir.

Günümüzde kadar Karahna'nın yeri tespit edilememiş olmakla beraber, özellikle Koloniler Devrinde ve aynı zamanda Hitit Döneminde kentin adının “Yukarı Ülke” ve Hatti şehirleri ile beraber anılması ile Karahna'nın bu bölgelerde olabileceği ve bu kentlerin arasında kültürel veya dinsel bir bağın olduğu sonucu çıkartılabilir. Birçok araştırmacı tarafından Karahna'nın konumu tespit edilmeye çalışılıp, birbirinden çok farklı yorumlar elde edilmiştir. Ağırlıklı olarak Maşat Höyük Bölgesi ve Sulusaray ilçesi üzerinde durulmuştur. Hatta bazı araştırmacılar Karahna'yı Sulusaray ilçesi ile eşitlemiştir.

Boğazköy ve özellikle Maşathöyük kaynakları çoğunlukla Karahna kentinin Maşathöyük Bölgesi'nde olabileceğini işaret etmiştir. Fakat Kültepe metinlerindeki tüccarların güneyden kuzeye doğru kullanmış oldukları güzergâhın içerisinde Karahna'nın yer alması ve buna bağlı olarak kentin Şamuha şehri ile yakın ilişki içerisinde bulunması, Sulusaray ilçesi olma ihtimalini de artırmaktadır. Bu iki güçlü ihtimal Karahna'nın konumunun tespit güçlüğünü de beraberinde getirmiştir. Diğer tapınak kentlerde olduğu gibi, Karahna'nın da kutsal olarak kabul edilen Hapidduini veya ŞakkadunuwaDağlarına yakın olabileceği ihtimali vardır. Bu sebeple iki dağın yerinin tespit edilmesi durumunda, kentin konumunuda kolay bulabileceğimizi varsayabiliriz.

Kaynakça

- ALP, S.,1977. “Maşat-Höyük'te Keşfedilen Hitit Tabletlerinin Işığı Altında Yukarı Yeşilirmak Bölgesinin Coğrafyası Hakkında”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, 41/164, ss. 637-647.
- ALP, S.,1983. “Die Lage Der Hethitischen Kultstadt Karahna im Lichte Der Maşat-Texte”, *Beitrag Zur Altertumskunde Kleinasiens: Festschrift für Kurt Bittel*, Ed.: Kurt Bittel-Rainer Michael Boehmer-Harald Hauptmann,Von Zabern, Mainz am Rhein,ss. 43-46
- ALVISE, M., 2018. “The Making of Hittite Imperial Landscapes: Territoriality and Balance of Power in South-Central Anatolia during the Late Bronze Age ”, *Journal of Ancient Near Eastern History*, 3/2, ss.117–62.
- ARCHI, A., 2015. “Hittite Religious Landscapes “, *Sacred Landscapes of Hittites and Luwians Proceedings of the International Conference in Honour of Franca Pecchioli Daddi*, Ed:Anacleto D'Agostino,Valentina Orsi ve Giulia Torri,Firenze University Press, Flornece.
- BAHAR, H.,TURGUT, M ve KÜÇÜK, B., 2018. “Hititlerde Yerleşim Yeri -Kutsal Dağ İlişkisi Üzerine Bir Mesafe Önerisi”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*,39, ss. 403-424.
- BARJAMOVIC, G., 2011. *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*, Copenhagen.
- CORNELIUS, Fr., 1958. “Geographie des Hethiterreiches”,*Orientalia, Nova Series*, 27/3, ss. 225-251.
- DARGA, M.,1973. *Karahna Şehri Kült Envanteri XXXVIII 12*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- DEL MONTE -G.- TISCHLER J., 1978. *Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte, Repertoire Geographique des Textes Cuneiformes VI*, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden.
- DİNÇOL, M. A.- DARGA, M., 1970. “Die Feste Von Karahna”, *Anatolica 3*.
- DİNÇOL, M. A.,1982. “Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, C.1*, Görsel Yayınları, Ankara, ss.18-120.
- EROL, H. 2016. “İna aban Ussa andina aban Karahna”, içinde Antahşum sar "Çiğdem" : Eski Anadolu araştırmalarına ve Hititlere adanmış bir hayat : *Studies in honour of Ahmet Ünal = Ahmet Ünal armağanı*, Ed.: Serdar Erkurt-Özlem-Sir Gavaz, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, ss. 225-234.
- FORLANINI, M., 2007. “The Offering List of KBo 4.13 (I 17'-48') to the local gods of the kingdom, known as “Sacrifice List”, and the History of the Formation of the early Hittite state and its initial growing beyond central Anatolia”, VI Congresso Internazionale di Ittitologia, Ed.: Alfonso Archi-Rita Francia SMEA 49, Roma.
- FORLANINI, M., 2008. “The Central Provinces of Hittite: An Updating” *New Perspectives on the Historical Geography and Topography of Anatolia in*

the II and I Millennium B.C., Ed.: Karl Strobel, Eothen 16, Firenze, ss.145-188.

EROL, H., 2018. *Kültepe Tabletleri XI-a*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

GARELLI, P., 1966. “Tablettes Cappadociennes De Collections Diverses (fin)”, *Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale*, 60/2 France, ss. 93-152.

GOETZE, A., 1957. *Kulturgeschichte Des Alten Orients-Kleinasien*, H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München.

GÜNBATTI, C., 1996. "Two New Tablets Throwing Light on the Relations Between Anatolian Kings and Assyrian Merchants in the Period of the Assyrian Colonies", *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 2, ss. 25-37.

GÜNBATTI, C., 2002. "Kültepe'den Kervan Güzergâhlarına Işık Tutan İki Yeni Metin", *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 5, ss.79-91.

GÜNBATTI, C., 2017. *Kültepe-Kaniş Anadolu'da İlk Yazı, İlk belgeler*. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri.

HAAS, V., 1994. *Geschichte der Hethitischen Religion*, Brill Leiden, New York, Köln.

HOFFNER, J.H.A., 2008. *Letters From The Hittite Kingdom Society of Biblical Literature*, Atlanta.

KLINGER, J. 1996.” Untersuchungen zur Rekonstruktion des hattischen Kultschicht” Studienzu den Boğazköy-Texten 37, Wiesbaden.

KLENGEL, H., 1999. *Geschichte des Hethitischen Reiches, Handbuch der Orientalistik*, Brill, Leiden-Boston-Köln .

KRYSZAT, G., 2004. “Herrscher, Herrschaft und Kultur Tradition in Anatoliennach den Quellen aus den altassyrischen Handelskolonien. “Teil I. Diesikkatum und der Rabisimiltim, *AOF*.31, ss.15-45.

KUHRT, A., 2017. *Eski Çağ'da Yakındoğu (MÖ 3000-330) Cilt I*, Çev.: Dilek Sendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

KUZUOĞLU, R., 2007. “Eski Asurca Metinlerde Geçen Coğrafya Adları”, Gazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

MACQUEEN, J.G., 2013. Hititler ve Hitit Çağında Anadolu, Çev.: Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

MOUTON, A., 2011. “Sulusaray/Sebastopolis DuPont (Province De Tokat): La Karahna Des Textes Hittites ?”, *Anatolia Antiqua* 19/1, ss. 101–111.

MURAT, L., 1996. “Hitit Coğrafyasında Yukarı Ülke ve Tarihi Önemi”, Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Sempozyumu, Ankara.

POPKO, M., 2000. “Zippalanda and Ankuwa Once More”, *JAOS*, 120/3, ss. 445-448.

REYHAN, E., 2009.” Hititlerde Devlet Gelirleri, Depolama ve Yeniden Dağıtım”, *Akademik Bakış*, 2/4, ss. 157-174.

- SIEGELOVÁ, J., 2001. "Der Regionalpalast in der Verwaltungdes Hethitischen Staates", *Altorientalische Forschungen*, 28/ 2, ss.193-208.
- SİNGER, I., 1984. "TheAgrig in The Hittite Texts", *Anatolian Studies*, 34,ss. 97-127.
- SÜEL, A., 2002."Ortaköy Tabletlerinde Geçen Bazı Yeni Coğrafya İsimleri", *V. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Çorum, ss. 679-685,
- SÜEL, A., 2017. "Central East: Philology".*Hittite Land scape and Geography*, Ed.: Mark Weeden-Lee Z Ulmann-Zenobia Homan, Brill, Leiden-Boston.
- ŞAHİN, H. A., 2002. "Koloni Çağı'nda (MÖ 2000-1750) Anadolu'da Bulunan Asurlu Görevliler", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/12, ss. 69-88.
- TOPTAŞ, K.-KAHYA, Ö., 2019. "Asurca ve Babilce Metinlerde Yemin", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23/2, ss. 315-330.
- ÜNAL, A., 1974. *Hattuşili III. : teil I, Hattuşilibiszuseiner Thronbesteigung, Band 1*, Carl Winter-Universitätsverlag, Heidelberg.
- ÜNAL, A., 1999. *Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları*, Etibank, Ankara.
- ÜNAL, A., 2003. *Hititler Devrinde Anadolu II*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- ÜNAL, A., 2014. "The Socio-Political Impact Of Hittite Religious Ceremonies And Efforts Of The Hittite Kings İn Establishing a Unified State in Central Anatolia", *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildiriler 2.Cilt*, Ed.: Aygün Süel, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Çorum, ss.1075-1096.
- VEENHOF, K. R., 2010. "Ancient Assur: The City, its Traders, and its Commercial Network", *Journal of the Economicand Social History of the Orient*, 53, ss. 39-82.
- VEENHOF, K. R., 2017. *Kültepe Tabletleri VIII*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- VON SCHULER, E., 2012. *DieKaskäer: Ein Beitragzur Ethnographiedesalten Kleinasien*. De Gruyter, Berlin-Boston.

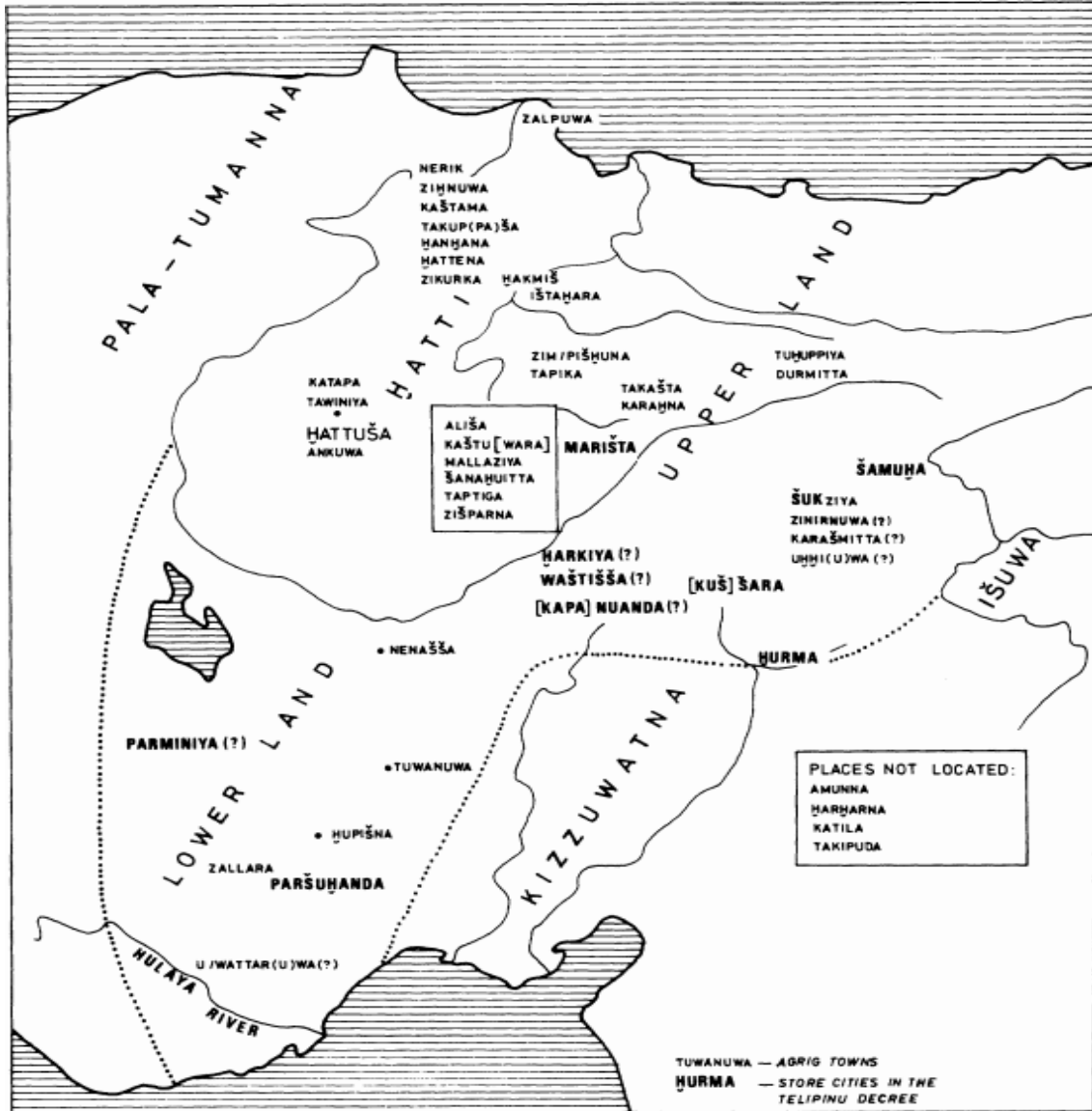
Ekler

Harita 1: Hitit İmparatorluk Devrinde Anadolu Coğrafyası

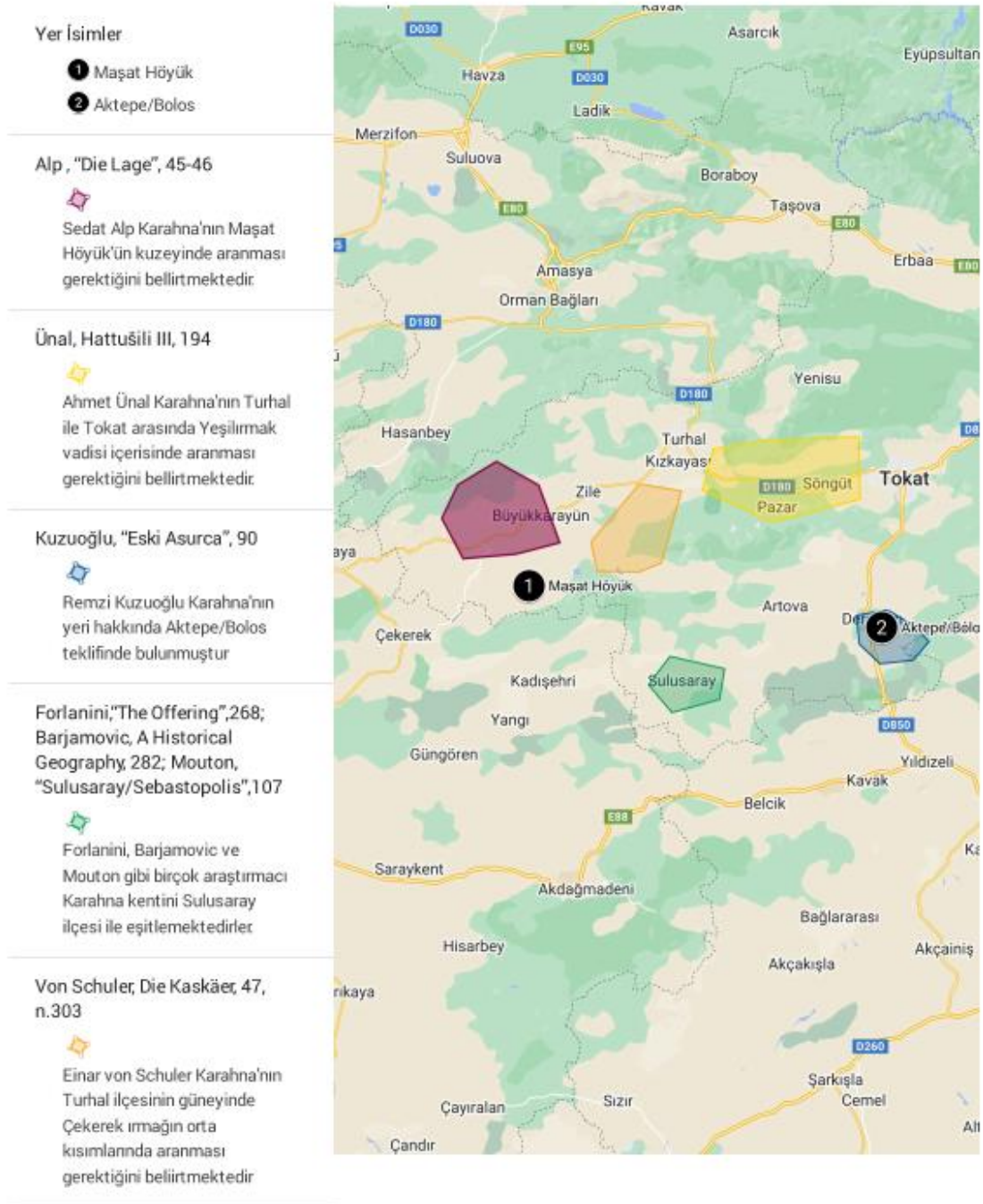
(Horst Klengel, 1990. *GeschichtedesHethitischenReiches*, Handbuch der Orientalistik, Leiden-Boston-Köln, s.136)

Harita 2: Hitit Coğrafyasında AGRİG'lerin Faaliyet Gösterdiği Hatti, Yukarı ve Aşağı Ülke Bölgelerin Kentleri

(İtamer Singer, 1984. The Agrig in The Hittite Texts." *Anatolian Studies*. 34, s.123)

Harita 3: Karahna'nın Coğrafi Konumu Hakkındaki Görüşlerin Haritası.

Kaynak: Alp, 1983, s.45-46; Ünal 1974, s.194; Kuzuoğlu 2007, s.90; Forlanini 2005, s.268; Barjamovic 2011, s.282; Mouton 2011, s.107; Von Schuler 2012, s.47 n. 303; (Harita adı geçen eserlerdeki bilgiler doğrultusunda Google Maps'de uyarlanmıştır).